MAKROEKONOMICKÝ DOHLED

V průběhu posledního desetiletí poznamenaly EU velké makroekonomické nerovnováhy a vážné rozdíly v konkurenceschopnosti. Ty prohloubily negativní dopady finanční krize, která začala v roce 2008, a zabránily účinnému využívání opatření společné měnové politiky k jejich řešení. V roce 2011 zavedla EU postup při makroekonomické nerovnováze s cílem určit a napravit tyto nerovnováhy na vnitrostátní úrovni, zejména ty, které mají potenciál přesahu a ovlivňování dalších zemí EU.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Článek 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU).

— Články 119, 121 a 136 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU).

CÍLE

Postup při makroekonomické nerovnováze je mechanismus dohledu a prosazování, jehož cílem je předcházet makroekonomické nerovnováze v rámci EU a napravovat ji. Prováděný dohled je součástí evropského semestru pro koordinaci hospodářských politik (2.5.4).

Tento dohled se opírá o následující opatření:

1. Zpráva mechanismu varování, kterou připravuje Komise na základě srovnávacího přehledu ukazatelů a prahových hodnot. Ukazatele uvedené ve srovnávacím přehledu odkazují na vnější nerovnováhu (běžné účty, čistá investiční pozice vůči zahraničí, reálný efektivní směnný kurz, změny vývozních podílů, jednotkové náklady práce) i vnitřní nerovnováhu (ceny nemovitostí, toky úvěrů v soukromém sektoru, dluh soukromého sektoru, veřejný dluh, míra nezaměstnanosti, změny týkající se závazků finančního sektoru, jakož i další záležitosti týkající se zaměstnanosti a nezaměstnanosti). Ukazatele ve srovnávacím přehledu sestavuje primárně Eurostat na základě údajů poskytnutých zeměmi EU. Některé údaje navíc vypracovává Generální ředitelství Evropské komise pro hospodářské a finanční záležitosti (GŘ ECFIN), zatímco další vstupy pocházejí od mezinárodních institucí, jako jsou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Mezinárodní měnový fond (MMF), které poskytují jmenovatele pro konkrétní ukazatele, jakož i Evropská centrální banka (ECB), která přispívá třemi pomocnými ukazateli založenými na bankovních údajích. S každým ukazatelem srovnávacího přehledu je spjata prahová hodnota, která signalizuje, že by mohl vyvstat konkrétní problém. U některých prahových hodnot se rozlišuje mezi členskými státy eurozóny a zeměmi mimo eurozónu. Pokud členský stát přesáhne několik prahových hodnot, Komise provede hloubkový přezkum, tj. další ekonomickou analýzu, jejímž cílem je určit, zda je výskyt makroekonomické nerovnováhy pravděpodobný nebo zda už tato nerovnováha existuje a zda byla stávající nerovnováha napravena. V roce 2024 byly v rámci pravidelného přezkumu posouzeny ukazatele postupu při makroekonomické nerovnováze v souladu s nařízením o postupu při

makroekonomické nerovnováze 1176/2011 s cílem posílit soubor ukazatelů pro dohled nad postupem při makroekonomické nerovnováze, zlepšit kvalitu statistik a zároveň zachovat stabilitu a relevanci srovnávacího přehledu.

2. Preventivní doporučení. Pokud Komise na základě hloubkového přezkumu zjistí, že v daném případě nastala makroekonomická nerovnováha, musí o tom informovat Parlament, Radu a Euroskupinu. Rada může na základě doporučení Komise vydat dotčenému členskému státu nezbytná doporučení v souladu s postupem stanoveným v čl. 121 odst. 2 Smlouvy o fungování EU. Tato preventivní doporučení v rámci postupu při makroekonomické nerovnováze tvoří součást doporučení pro jednotlivé země, která jako součást evropského semestru adresuje v červenci Rada každému členskému státu.

3. Nápravná doporučení v rámci postupu při nadměrné nerovnováze. Jestliže Komise na základě hloubkového přezkumu zjistí, že je dotčený členský stát zasažen nadměrnou nerovnováhou, musí informovat Parlament, Radu, Euroskupinu, příslušné evropské orgány dohledu a Evropskou radu pro systémová rizika. Rada může na základě doporučení Komise v souladu s čl. 121 odst. 4 Smlouvy o fungování EU přijmout doporučení, v němž konstatuje existenci nadměrné nerovnováhy, a doporučí, aby dotčený členský stát přijal nápravná opatření. Doporučení Rady musí objasnit povahu nerovnováhy a její důsledky a určit soubor politických doporučení, kterými je třeba se řídit, a lhůtu, v níž dotčený členský stát musí předložit plán nápravných opatření.

4. Plány nápravných opatření. Členský stát, v jehož případě je zahájen postup při nadměrné nerovnováze, musí před lhůtou stanovenou v doporučení Rady předložit plán nápravných opatření. Rada tento plán nápravných opatření musí na základě zprávy Komise posoudit do dvou měsíců od jeho předložení.

5. Posouzení nápravných opatření. Rada musí na základě zprávy Komise posoudit, zda dotčený členský stát přijal doporučená nápravná opatření, či nikoli. V případě, že Rada dospěje k závěru, že členský stát doporučená nápravná opatření nepřijal, přijme na doporučení Komise (na základě hlasování obrácenou kvalifikovanou většinou) rozhodnutí, v němž konstatuje nesplnění doporučení, a zároveň přijme doporučení, jež stanoví nové lhůty k provedení těchto nápravných opatření.

6. Případné finanční sankce. Vůči členským státům eurozóny, které se neřídí doporučeními v rámci postupu při nadměrné nerovnováze, mohou být uplatněny odstupňované sankce, které se mohou pohybovat od složení úročeného vkladu až po roční pokuty. Složení úročeného vkladu či pokuta by se měly rovnat 0,1 % HDP.

Nařízení (EU) 2024/1263 ze dne 29. dubna 2024, kterým se ruší nařízení Rady (ES) č. 1466/97, přetváří rámec pro dohled nad stavy rozpočtů a koordinaci hospodářských politik. Nové nařízení se vzájemně ovlivňuje s nařízením (EU) č. 1176/2011 o prevenci a nápravě makroekonomických nerovnováh. Podle tohoto nového rámce může Rada přijmout doporučení, v němž uzná existenci nadměrné nerovnováhy, pokud členský stát nesplní reformní a investiční závazky uvedené v jeho národním střednědobém fiskálně-strukturálním plánu zaměřeném na řešení příslušných doporučení pro jednotlivé země v rámci postupu při makroekonomické nerovnováze. Dále musí členský stát, který podléhá postupu při nadměrné nerovnováze, předložit revidovaný

střednědobý fiskálně-strukturální plán, který bude sloužit jako plán nápravných opatření podle nařízení (EU) č. 1176/2011.

DOSAŽENÉ VÝSLEDKY

Od zahájení postupu při makroekonomické nerovnováze v roce 2012 počet členských států:

— považovaných za státy s nerovnováhou stoupl v letech 2012 až 2015 z 12 na 16, ale v roce 2018 klesl na 11, v roce 2019 na 10, v roce 2020 a 2021 na 9 a v roce 2022 na 7, než v roce 2023 stoupl na 9 států,

— považovaných za státy s nadměrnou nerovnováhou stoupl v letech 2012 až 2017 z 0 na 6, ale v roce 2018 klesl na 3 státy a na tomto počtu zůstal i v následujících letech až do 2022 a v roce 2023 se snížil na 2 státy.

Komise zatím nenavrhla, aby byl uplatněn postup při nadměrné nerovnováze, ačkoliv Rada a Evropská centrální banka vyzvaly k zavedení tohoto postupu a plnému využití jeho potenciálu s náležitým uplatněním nápravné složky.

Všechny země, v nichž se vyskytne nerovnováha, jsou předmětem procesu zvláštního monitorování, které je v zemích s nadměrnou nerovnováhou přísnější a jeho součástí jsou rozhovory s vnitrostátními orgány, pracovní cesty odborníků a pravidelné zprávy o pokroku. Tento postup by měl rovněž pomoci monitorovat, zda jsou v dotčených členských státech prováděna doporučení pro jednotlivé země.

Pokud se předpokládá, že členský stát je ohrožen makroekonomickou nerovnováhou, mohou se některá nebo všechna doporučení pro danou zemi přijatá Radou v rámci evropského semestru opírat o postup při makroekonomické nerovnováze. V průběhu let se počet těchto doporučení zvýšil, ale jejich úroveň provádění nikoli.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Vstupem Lisabonské smlouvy v platnost se Evropský parlament stal spolutvůrcem právních předpisů při vytváření pravidel mnohostranného dohledu (čl. 121 odst. 6 SFEU).

Právní akty související s makroekonomickým dohledem upravují hospodářský dialog. Pro posílení dialogu mezi orgány Unie, především mezi Evropským parlamentem, Radou a Komisí, a pro zajištění větší transparentnosti a odpovědnosti může příslušný výbor Evropského parlamentu vyzvat předsedu Rady, Komisi, předsedu Evropské rady či Euroskupiny k diskusi o jejich rozhodnutích nebo k tomu, aby představili svou činnost v rámci evropského semestru. Coby součást tohoto dialogu může Parlament také poskytnout příležitost k účasti na výměně názorů členskému státu, na nějž se vztahuje doporučení Rady přijaté v rámci postupu při nadměrné nerovnováze.

Na konci podzimu Parlament vydává své stanovisko k probíhajícímu evropskému semestru (vyjadřuje se i k doporučením pro jednotlivé země, která přijala Rada) a v úvahu přitom bere také závěry ze společných schůzí, kterých se účastnili zástupci příslušných výborů vnitrostátních parlamentů.

V rámci postupu při makroekonomické nerovnováze Komise při sestavování souboru makroekonomických ukazatelů, jež mají být obsaženy ve srovnávacím přehledu, který

slouží k monitorování možných případů makroekonomické nerovnováhy v členských státech, spolupracuje s Parlamentem a Radou. V únoru 2020 zahájila Komise přezkum rámce EU pro správu ekonomických záležitostí, včetně hodnocení účinnosti nařízení o postupu při makroekonomické nerovnováze a pokroku dosaženého na cestě k užší koordinaci hospodářských politik a k pokračující konvergenci hospodářské výkonnosti členských států.

Zapojení vnitrostátních parlamentů podporuje Parlament také prostřednictvím každoročních setkání se členy příslušných výborů těchto parlamentů. Kromě toho by vnitrostátní parlamenty měly být v souladu s právními a politickými zásadami daného členského státu v dostatečné míře zapojeny do evropského semestru a do přípravy programů stability, konvergenčních programů a národních programů reforem, a to v zájmu zvýšení transparentnosti přijímaných rozhodnutí, podílu na těchto rozhodnutích a odpovědnosti za ně.

Maja Sabol / Samuel De Lemos Peixoto
12/2025